

Dzieje zamku Castello dei Tre Cantoni w Scicli w świetle badań archeologicznych jako przyczynek do dyskusji na temat genezy, funkcji i socjotopografii średniowiecznych ośrodków władzy na Sycylii

Projekt dotyczy dziejów lokalnego ośrodka władzy położonego na południowym wschodzie Sycylii, w Scicli, znanego pod nazwą Castello dei Tre Cantoni (także Castelluccio). Zamek ten jest położony na szczycie wzgórza Sw. Mateusza górującego nad miastem. Czas powstania budowli oraz okres jej funkcjonowania pozostaje przedmiotem dociekań archeologów, historyków oraz historyków architektury. Dotychczas nie prowadzono na tym stanowisku szerzej zakrojonych prac archeologicznych, większe znaczenie odkrywały doraźne interwencje konserwatorskie. Prace wykopaliskowe na niewielką skalę przeprowadzono w latach dziewięćdziesiątych XX wieku.

Ośrodek Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza IAE PAN we Wrocławiu rozpoczął badania wykopaliskowe w tym rejonie w związku z szerszym programem badawczym dotyczącym roli Normanów w kształtowaniu się oblicza kulturowego Europy średniowiecznej na podstawie umowy o współpracy naukowej z Soprintendenza per i Beni Culturali ed Ambientali di Ragusa przy wsparciu miejscowych wolontariuszy. Z punktu widzenia wspomnianego wyżej programu istotne jest uchwycenie fazy normańskiej w okresie funkcjonowania zamku.

Wstępne badania polskiego zespołu przeprowadzone w otoczeniu zamku Castelluccio w 2018 roku przy pomocy metod nieinwazyjnych: georadarowej, magnetycznej i elektrooporowej pozwoliły ustalić miejsca, gdzie mogą znajdować się pozostałości dawnych murów. Na podstawie dalszych działań tego typu zostaną opracowane mapy zmienności składowych pola magnetycznego, mapy składu oporu pozornego gruntu oraz wizualizacja pseudo-3D i dwuwymiarowe płaszczyzny danych geofizycznych. Praca ta pozwoli na określenie zasięgu stanowiska archeologicznego i udokumentowanie obecności różnych struktur wynikających z ludzkiej działalności. Pozwoli także wyznaczyć miejsca w których zostaną założone wykopy archeologiczne.

Zasób informacji o strukturze i rozwoju przestrzennym zamków zostanie poszerzony zarówno dzięki dokumentacji nowoodkrytych murów, jak i analizie formalno-typologicznej odkrytych w trakcie wykopalisk zabytków ruchomych.

W ustaleniu czasu powstania i funkcjonowania zamku ważną rolę odegrają datowania radiowęglowe zarówno zaprawy murarskiej, jak i zabytków (np. kości zwierzęcych, ludzkich) pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych. Z kolei wiedzę o przemianach społeczno-gospodarczych badanego zespołu poszerzą analizy fizyko-chemiczne odkrytych przedmiotów ze szkła i ceramiki.

Zadaniem projektu jest nie tylko ustalenie chronologii, ale także określenie charakteru zmian w funkcjach pełnionych przez Castello dei Tre Cantoni na przestrzeni wieków, w okresie do trzęsienia ziemi w 1693 roku, które położyło kres jego istnieniu.

Problem chronologii ośrodków władzy i przemian ich funkcji w systemie społeczno-gospodarczym średniowiecznej Sycylii został podjęty przez Autora projektu w ramach szerszych badań nad problematyką funkcjonowania państw (władztw?) średniowiecznych, roli gospodarczej sieci ośrodków władzy. Wykorzystuje on w tym celu możliwości archeologii gospodarczej w zakresie uzupełniania wiedzy historycznej o informacje dotyczące kultury materialnej i życia codziennego niższych warstw społecznych, mniej opisywanych w źródłach pisanych. Doświadczenia ośrodka wrocławskiego IAiE PAN zgromadzone podczas kilkudziesięciu lat badań na terenie Europy Środkowej są od 2014 roku wykorzystywane w trakcie badań nad przemianami społeczno-gospodarczymi, jakie zostały zapoczątkowane w okresie normańskim na Sycylii.

Studia nad kulturą materialną okresu średniowiecza na Sycylii rozwinęły się szczególnie dopiero w ostatnich kilkudziesięciu latach pozostając zawsze w cieniu badań nad okresem antycznym.

Badania zespołu zamków w Scicli poszerzą zbiór informacji o tego typu stanowiskach na Sycylii, wnosząc nowe elementy do toczonej od lat dyskusji na temat przyczyn i charakteru procesu budowy zamków w początkach średniowiecza, tzw. incastellamento.

Wyniki prac wykopaliskowych będą prezentowane na stronie internetowej projektu w językach: polskim, włoskim i angielskim. Szybkie rozpowszechnianie informacji o wynikach wykopalisk ma fundamentalne znaczenie zarówno ze względu na oczekiwania społeczności lokalnej, jak i ich wartość dla przyszłej polsko-sycylijskiej współpracy naukowej w tej dziedzinie badań.